

۲۵۱۹۲

۱۳۷۷

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده علوم زمین

گروه جغرافیا

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته
جغرافیای انسانی (گرایش شهری - روستایی)

موضوع:

«شهر صنعتی رشت و اثرات آن در شهرستان رشت»

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر مظفر صرافی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد سلیمانی

نگارش:

کریم پور صدیق

شهریور ۱۳۷۷

۲۵۱۶۲

2221/2

این اثر تقدیم به:

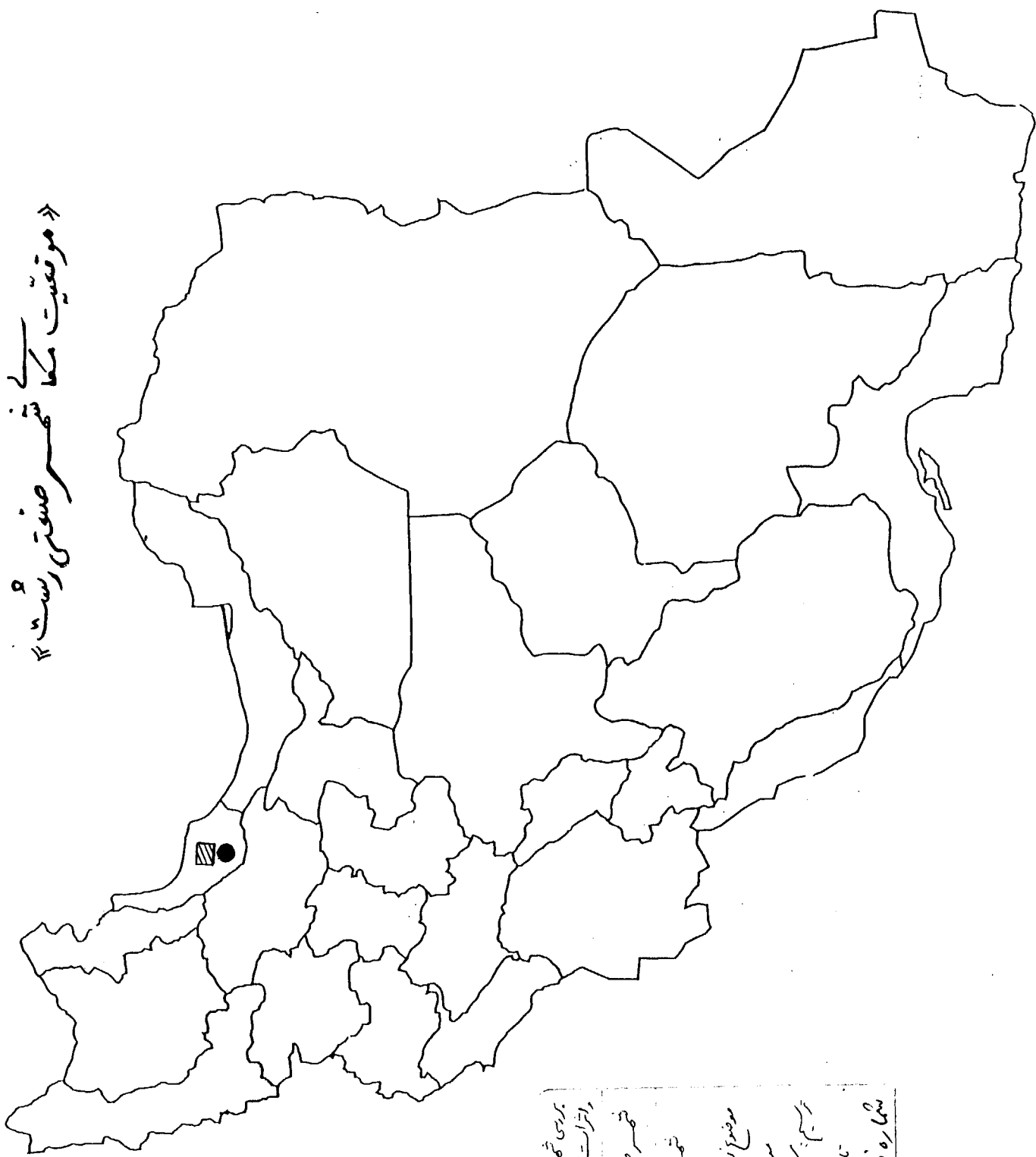
پدر و مادرم که همیشه مراد، مشوق و دلسوز من هستید.

و تقدیم به:

معلمان، اساتید و همه آنانیکه در مسیر پرپیچ و خم زندگی،

درس صبر و بردباری به من آموختند.

موقعیت مکانی شهر صنعتی رشت

بررسی شهر صنعتی رشت
 و اثرات آن در شهر رشت
 شهر صنعتی رشت
 شهر رشت
 موضوع نقشه :
 موقعیت مکانی شهر صنعتی رشت
 تاریخ : نیم بهار ۱۳۷۷
 شماره نقشه : ۱

شکر و سپاس ایزد منان را...

ضمن قدردانی از زحمات و عنایت استاد پیشکسوت و گرانقدر گروه، جناب آقای دکتر مصطفی مؤمنی، از استاد عزیز جناب آقای دکتر مظفر صرافی که مسؤلیت راهنمایی و هدایت این پژوهش را قبول فرمودند، کمال سپاسگزاری را دارم و برای ایشان و سایر اساتید محترم، همواره تندرستی و موفقیت آرزو مندم.

همچنین از استاد مشاور، جناب آقای دکتر محمد سلیمانی که در طول دوران تحصیلاتم، همچون برادری دلسوز، راهنمای علمی و عملی حقیر بوده‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از کارکنان محترم شرکت شهر صنعتی رشت و بویژه مدیریت محترم عامل آن شرکت، بخاطر همکاری و مساعدت بسیار سپاسگزارم.

از صاحبان صنایع، مدیران عامل و همکارانشان در واحدهای تولیدی شهر صنعتی رشت، که در هنگام مطالعات میدانی همکاری فرمودند، کمال تشکر را دارم.

از دوست عزیزم جناب آقای نعمت‌الله تاجوک کارشناس وزارت مسکن و شهرسازی بخاطر همکاری صمیمانه‌شان در تدوین این رساله و نیز از زحمات جناب آقای حسن صوفی دانشجوی دوره کارشناسی که در مطالعات پرسشنامه‌ای یار و یاور من بوده‌اند، تشکر می‌نمایم.

و نیز لازم می‌دانم، از تمامی ادارات، کتابخانه‌ها و افرادی که در مراجعه به آنان جهت تهیه منابع و اطلاعات لازمه راهگشا بوده‌اند، قدردانی نمایم.

و در پایان از همکاری صمیمانه کارکنان مؤسسه نشر اوجا ممنون هستم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	پیشگفتار
۱	فصل اول - طرح تحقیق
۲	۱-۱- بیان مسأله
۴	۲-۱- اهداف و کاربرد نتایج تحقیق
۵	۱-۲-۱- اهداف کلی
۵	۲-۲-۱- ضرورت اجرای طرح
۶	۳-۲-۱- ارگانها و مؤسسات بهره‌مند از نتایج
۶	۲-۱- پرسش‌های تحقیق
۷	۴-۱- فرضیه‌های اساسی تحقیق
۸	۵-۱- قلمرو تحقیق
۸	۶-۱- روش تحقیق
۹	۱-۶-۱- طراحی تحقیق
۹	۲-۶-۱- مطالعات کتابخانه‌ای
۱۰	۳-۶-۱- مطالعات میدانی
۱۴	۷-۱- موانع و مشکلات تحقیق
۱۴	۸-۱- برخی تعاریف و مفاهیم
	فصل دوم - پیشینه تاریخی و مبانی نظری شهرهای جدید و نوسهرهای صنعتی
۲۰	مقدمه
A	

- ۲۱-۱- فلسفه پیدایش و تکوین شهرهای جدید
- ۲۴-۲- گونه شناسی و بررسی ویژگیهای پایه‌ای (عام) شهرهای جدید صنعتی
- ۲۶-۱-۲-۲- شهرهای جدید مستقل
- ۲۹-۲-۲-۲- شهرهای جدید متداوم
- ۴۲-۳-۲-۲- شهرهای جدید اقماری
- ۴۹-۲- صنعتی شدن، تحولات شهرنشینی و ایجاد مجتمع‌ها و شهرهای جدید صنعتی در ایران
- ۵۰- دوره اول: عصر قاجار
- ۵۰- دوره دوم: سالهای ۱۲۲۰-۱۳۰۰ هجری شمسی
- ۵۲- دوره سوم: فاصله میان دو جنگ جهانی، سالهای ۱۳۲۴-۱۳۲۰ ه. ش.
- ۵۴- دوره چهارم: فاصله زمانی برنامه دوم تا پنجم عمرانی کشور (۱۳۵۶-۱۳۳۴ ه. ش.)
- ۵۹- دوره پنجم: از پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون (۱۳۷۷-۱۳۵۷ ه. ش.)
- ۶۲-۴-۲- تجارب ایجاد مناطق و شهرکهای صنعتی در سایر کشورها
- ۶۲-۵-۲- سهم مجتمع‌ها و شهرهای صنعتی در توسعه صنعتی-اقتصادی و توسعه شهری و منطقه‌ای
- ۶۶-۱-۵-۲- سهم شهرکهای صنعتی در توسعه صنعتی-اقتصادی
- ۶۷-۲-۵-۲- اهداف و راهبردهای شهرکهای صنعتی در برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای
- ۶۹-۶-۲- مروری بر پیدایش و تکوین شهرکهای صنعتی در ایران
- ۶۹-۱-۶-۲- ضرورت ایجاد شهرکهای صنعتی در ایران
- ۷۱-۲-۶-۲- اهداف ایجاد شهرکهای صنعتی
- ۷۴-۲-۶-۲- انواع شهرکهای صنعتی

۷۸	۲-۶-۴- سابقه ایجاد شهرکهای صنعتی در ایران
۷۹	- تأسیس شرکت شهرکهای صنعتی ایران
۸۳	۲-۷- نتیجه گیری از فصل
۸۶	فصل سوم - ویژگیهای طبیعی و شرایط اکولوژیک منطقه
۸۸	۳-۱- سیمای گیلان در یک نگاه
۸۹	- موقعیت جغرافیائی
۸۹	- تقسیمات کشوری
۹۰	- اقتصاد گیلان
۹۲	۳-۲- زمین شناسی
۹۳	- لرزه خیزی منطقه
۹۵	۳-۳- توپوگرافی (ناهمواریها)
۹۷	۳-۴- مشخصات اقلیمی
۹۸	الف- دما
۹۸	ب- بارندگی
۹۹	ج- نم نسبی
۱۰۰	د- باد
۱۰۱	۳-۵- منابع آب
۱۰۳	۳-۶- منابع خاک
۱۰۵	۳-۷- پوشش گیاهی

۱۰۶ ۸-۳ دریافت‌هایی از ویژگیهای طبیعی و بستر اکولوژیک منطقه

۱۰۸ فصل چهارم - شهر صنعتی رشت

۱۱۰ ۱-۴ کلیات

۱۱۲ ۲-۴ برنامه ریزی جهت صنعتی شدن استان گیلان: هدفها و سیاستها

۱۱۵ ۳-۴ چگونگی و سیر تکوین شهر صنعتی رشت

۱۱۹ ۴-۴ ویژگیهای کالبدی شهر صنعتی رشت در وضع موجود

۱۱۹ ۱-۴-۴ کاربری اراضی شهر صنعتی

۱۲۴ ۲-۴-۴ تأسیسات و تجهیزات زیر بنائی شهر صنعتی

۱۲۴ ۱-۲-۴-۴ دسترسی‌ها و شبکه ارتباطی

۱۲۷ ۲-۲-۴-۴ شبکه برق رسانی

۱۲۷ ۳-۲-۴-۴ منابع تأمین آب شهر صنعتی

۱۲۹ ۴-۲-۴-۴ شبکه جمع آوری و دفع فاضلاب

۱۳۰ ۵-۲-۴-۴ سیستم دفع زباله

۱۳۱ ۶-۲-۴-۴ شبکه گاز رسانی

۱۳۲ ۳-۴-۴ امکانات رفاهی و خدمات شهری

۱۳۸ ۵-۴ خصوصیات صنایع مستقر در شهر صنعتی رشت

۱۳۸ ۱-۵-۴ میزان فعالیت صنایع

۱۴۷ ۲-۵-۴ گروه بندی صنایع

۱۴۷ - گروه صنایع شیمیائی

- ۱۴۸ - گروه صنایع فلزی
- ۱۴۹ - گروه صنایع غذایی
- ۱۵۰ - گروه صنایع نساجی
- ۱۵۱ - گروه صنایع کانی غیر فلزی
- ۱۵۱ - گروه صنایع برق و الکترونیک
- ۱۵۲ - گروه صنایع سلولزی
- ۱۵۴ - ۲-۵-۴- علل انتخاب شهر صنعتی رشت توسط صاحبان صنایع
- ۱۵۵ - ۴-۵-۴- نحوه مالکیت واحدهای صنعتی
- ۱۵۵ - ۵-۵-۴- مبداء مواد اولیه
- ۱۵۷ - ۶-۵-۴- مقصد محصولات
- ۱۵۹ - ۷-۵-۴- خود یاری و همبستگی مابین صنایع
- ۱۶۰ - ۶-۴- ویژگیهای اقتصادی - اجتماعی کارکنان شهر صنعتی رشت
- ۱۶۰ - ۱-۶-۴- خصوصیات کلی جمعیت
- ۱۶۰ - ۱-۶-۴- توزیع سنی و جنسی کارکنان
- ۱۶۱ - ۲-۱-۶-۴- وضعیت تأهل و بعد خانوار
- ۱۶۱ - ۳-۱-۶-۴- وضع سواد
- ۱۶۲ - ۴-۱-۶-۴- درآمد و هزینه
- ۱۶۲ - ۲-۶-۴- وضعیت اشتغال
- ۱۶۲ - ۱-۲-۶-۴- آخرین شغل قبل از اشتغال در شهر صنعتی
- ۱۶۲ - ۲-۲-۶-۴- سابقه اشتغال کارکنان

۱۶۴	۴-۲-۳- ترکیب کارکنان
۱۶۴	۴-۲-۴- شغل دوم
	۴-۲-۳- شرایط سکونت کارکنان و طرح احداث منطقه مسکونی در شهر صنعتی رشت ۱۶۶
۱۶۷	۴-۲-۱- مشکلات مسکن و رشد شهری در رشت
۱۶۹	۴-۲-۲- مشکلات سکونت و رفت و آمد کارکنان
۱۷۰	فصل پنجم- بررسی پیامدهای شهر صنعتی رشت در شهر مادر
۱۷۱	مقدمه
۱۷۲	۱-۵- بررسی پیامدهای اجتماعی
۱۷۲	۵-۱-۱- مهاجر پذیری و رشد جمعیت
۱۷۸	۵-۱-۲- رشد شهرنشینی و آثار اجتماعی آن
۱۸۱	۵-۱-۳- تغییرات ترکیب جمعیتی
۱۸۱	۵-۱-۳-۱- ترکیب جنسی و سنی
۱۸۲	۵-۱-۳-۲- ترکیب جمعیت فعال
۱۸۲	۵-۱-۳-۳- وضع اشتغال و بیکاری
۱۸۴	۲-۵- بررسی پیامدهای اقتصادی
۱۸۴	۵-۲-۱- جایگاه اقتصادی رشت و نقش توسعه صنعتی در آن
۱۸۷	۵-۲-۲- عملکرد شهر صنعتی در میزان سرمایه‌گذاریها و رونق اقتصادی شهر رشت
	۵-۲-۳- فراهم آمدن فرصت‌های شغلی جدید و تغییر ترکیب اشتغال در بخش‌های سه گانه
۱۸۹	اقتصاد

۱۹۲	۴-۲-۵- صنعتی شدن و اثرات آن در بهره برداری از توانهای معدنی منطقه
۱۹۳	۲-۵- بررسی پیامدهای فضایی- کالبدی
۱۹۳	۱-۳-۵- صنعتگرایی ، تقاضای فضا و گسترش فیزیکی شهر
۱۹۵	۲-۳-۵- مروری بر روند تحولات فضائی کالبدی شهر رشت
۱۹۵	۱- دوران شکل گیری بافت های تاریخی شهر
۱۹۶	۲- دوران شکل گیری بافت های قدیم شهر
۱۹۸	۳- دوران شکل گیری بافتهای تازه شهر
۲۰۰	۴- دوران شکل گیری بافت های جدید شهر
۲۰۲	۳-۳-۵- نقش شهر صنعتی رشت در تعدیل تغییر کاربریها
۲۰۴	۴-۳-۵- اثرات زیست محیطی شهر صنعتی رشت
۲۰۷	فصل ششم- جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادات
۲۰۸	الف- جمع بندی و نتایج
۲۱۴	ب- نتیجه گیری نهائی و پیشنهادات
۲۲۱	منابع و مأخذ

تغییرات حاصله از انقلاب صنعتی باعث دگرگونی بخش صنعت در ابعاد گوناگون گردید و شکاف بین کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته روز بروز بیشتر شد.

کشورهای پیشرفته صنعتی برای تامین رفاه جوامع خود و تحکیم موقعیت خویش در عرصه جهانی بر سرمایه گذاریهای صنعتی افزودند و ممالک در حال توسعه برای کاهش فاصله و رفع عقب ماندگی و تامین نیازهای خود به صنعت بهای بیشتری دادند. منافع حاصله از فعالیت های صنعتی که علاوه بر افزایش توان اقتصادی و درآمد ملی، زمینه اشتغال فراوانی را نیز فراهم می سازد، موجب گردیده که در اغلب کشورهای جهان صنعت محور توسعه قرار گیرد.

کشورما نیز در راستای استراتژی توسعه صنعتی، تاکنون سیاستهای مختلفی را در پی گرفته که انعکاس کامل آن در برنامه های عمرانی مشهود است. در شرایط حاضر جهان که توان اقتصادی هرکشوری جایگاه آنرا در نظام بین المللی مشخص می نماید و بتدریج مقابله های اقتصادی جایگزین جنگهای نظامی می گردد، یافتن جایگاهی مناسب و درخور تمدن دیرینه کشورما، اهمیت فراوانی دارد. علاوه براین مشکلاتی از قبیل وابستگی اقتصادی، رشد جمعیت و مصرف، توزیع نامتوازن جمعیت در پهنه کشور و شتاب شهرنشینی، الزام می نمایند که با سیاستهای مناسب توسعه صنعتی در رفع آنها اقدام گردد. دراین رابطه، یافتن مکانهای مناسب برای استقرار بهینه صنایع باعث مرتبط شدن موضوع با شهر و منطقه می شود. ازاینرو اعتقاد براینست که سیاستهای توسعه صنعتی زمانی موفق خواهند بود که برنامه ریزی صنعتی توأم با برنامه ریزیهای شهری و منطقه ای باشند و همچنین آثار و پیامدهای آنها از قبل بدقت سنجیده شود. تاکنون درکشورمان تجربیات موفق کمتری دراین زمینه داشتیم و بسیاری از طرحهای اجراء شده به نوعی آثار زیانبار ازخود به جای گذارده اند.

امید است با افزون شدن مطالعات و برنامه ریزیها در این زمینه ها، ضمن ریشه یابی مسائل، نسبت به عدم تکرار آنها در تجربیات جدید ازسوی برنامه ریزان کشور اقدام گردد.

فصل اول - طرح تحقیق

۱-۱- بیان مسأله

مسأله اصلی مورد پژوهش در رساله حاضر، حول محور یکی از مهمترین و قدیمی ترین شهرهای صنعتی ایران بحث می نماید. در واقع ما در پی آنیم تا ضمن شناخت و بررسی وضع موجود شهر صنعتی رشت - بعنوان ارزیابی یک نمونه از شهرهای صنعتی کشور - پیامدها و تأثیرات این شهر صنعتی را بر مادرشهر منطقه ای رشت مورد بررسی و تحلیل قرار دهیم. و اینکه این اثرات تاچه میزان مثبت یا منفی بوده و کدامیک از جنبه های اقتصادی، اجتماعی - نیروی انسانی، و کالبدی و زیست محیطی، نمود مستقیم، واضح و شدیدتری دارد.

لازم به یادآوری است که پدیده شهرها و شهرکهای صنعتی از نیمه دوم قرن بیستم نه تنها در ممالک صنعتی غرب، بلکه در کشورهای درحال توسعه از جمله ایران نیز معمول گشته است. پی جوئی ریشه های تاریخی مسأله نشان می دهد که صنعتی شدن اروپا بویژه کشور انگلستان سرآغاز تحولات پرمناهی در تعداد و توزیع جمعیت، رابطه شهر و روستا، مهاجرت روستا به شهر و در نتیجه تحولات اجتماعی - اقتصادی و کالبدی - فضائی و اکولوژیکی شهرهای بزرگ بوده است. تجربه صنعتی شدن، تحولات شهرنشینی و شهرکهای جدید در کشورهای اروپای صنعتی و همچنین در بسیاری از ممالک در حال توسعه، نشانگر آنست که ایجاد شهرهای جدید بویژه قطب های صنعتی بعنوان یکی از راه حل های مقابله با صنعتی شدن بی رویه، رشد شهرهای بزرگ و تمرکز گرائی شهری، بکار گرفته شده است. در ایران نیز از اوایل قرن حاضر، گرایش به صنعتی شدن، دوره جدیدی از تحولات شهری را رقم زد. این امر بویژه از برنامه سوم عمرانی، که سیاست توسعه صنعتی کشور در اولویت قرار گرفت، ابعادی وسیعتر یافت، بطوریکه از واسط دهه ۱۳۴۰، تعدادی قطب صنعتی، شهر صنعتی و تجمعات صنعتی در نقاط خاصی از کشور که بویژه از